

Суспільно-географічне районування України

**для студентів 4 курсу спеціальності
«Економічна та соціальна географія»,**

7 семестр, 162 год.,

з яких

36 год. – аудиторні заняття;

126 год. – самостійна робота студента.

Форма підсумкового контролю: екзамен!

Викладач:

кандидат географічних наук, доцент

Вірченко Павло Анатолійович,

План лекції:

1. Суспільно-географічне районування як метод наукового дослідження.
2. Принципи, критерії, показники. суспільно-географічного районування
3. Сучасний період районології.

- **Районування** – це складний процес просторового впорядкування інформації, що дозволяє глибше розуміти особливості розміщення досліджуваних явищ і об'єктів та їх територіальної організації в цілому.
- М.Д. Пістун зазначає, поняття районування має міжпредметне значення, хоча воно найповніше осмислене географічною наукою.

Суспільно-географічне районоутворення

Це об'єктивний процес формування і розвитку суспільно-географічних районів.

Суспільно-географічний район розуміється як ділянка території, яка характеризується якісно визначеною суспільно-географічною цінністю та зовнішньою відмінністю.

Суспільно-географічна районологія

Це вчення про процеси суспільно-географічного районоутворення та методи виділення відповідних районів.

Суспільно-географічне районознавство

Це наука, яка займається вивченням виділених на конкретній території суспільно-географічних районів.

Суспільно-географічне районування

Вид таксономізації, процес поділу території на окремі таксони – райони, які відповідають ознакам специфіки й цілісності та результат цього процесу.

Суспільно-географічне районування (за Ю. Саушкіним)

Це поділ країни на частини за поєднанням її природних, трудових, матеріально-технічних ресурсів, характером і спеціалізацією виробництва й виявлення взаємозв'язків цих частин.

- При районуванні визначається мета, виходячи з якої розробляються принципи та встановлюються критерії районування . Після цього обирається певна система показників, на базі якої здійснюється безпосередня ідентифікація районів.

- С.І. Іщук підкреслює, що будь-яка сітка економічних районів не відображає всієї складності територіальних відношень виробництва в їх розвитку, адже кожен район виділяється у вигляді лінійних границь, які визнаються з певною умовністю, оскільки в реальному житті не спостерігається різних розривів господарських зв'язків між окремими районами.
- Тому визначення контурів на певний період неодмінно призводить до умовності, бо райони розвиваються, а з розвитком змінюється їх внутрішній зміст та зовнішні функції.

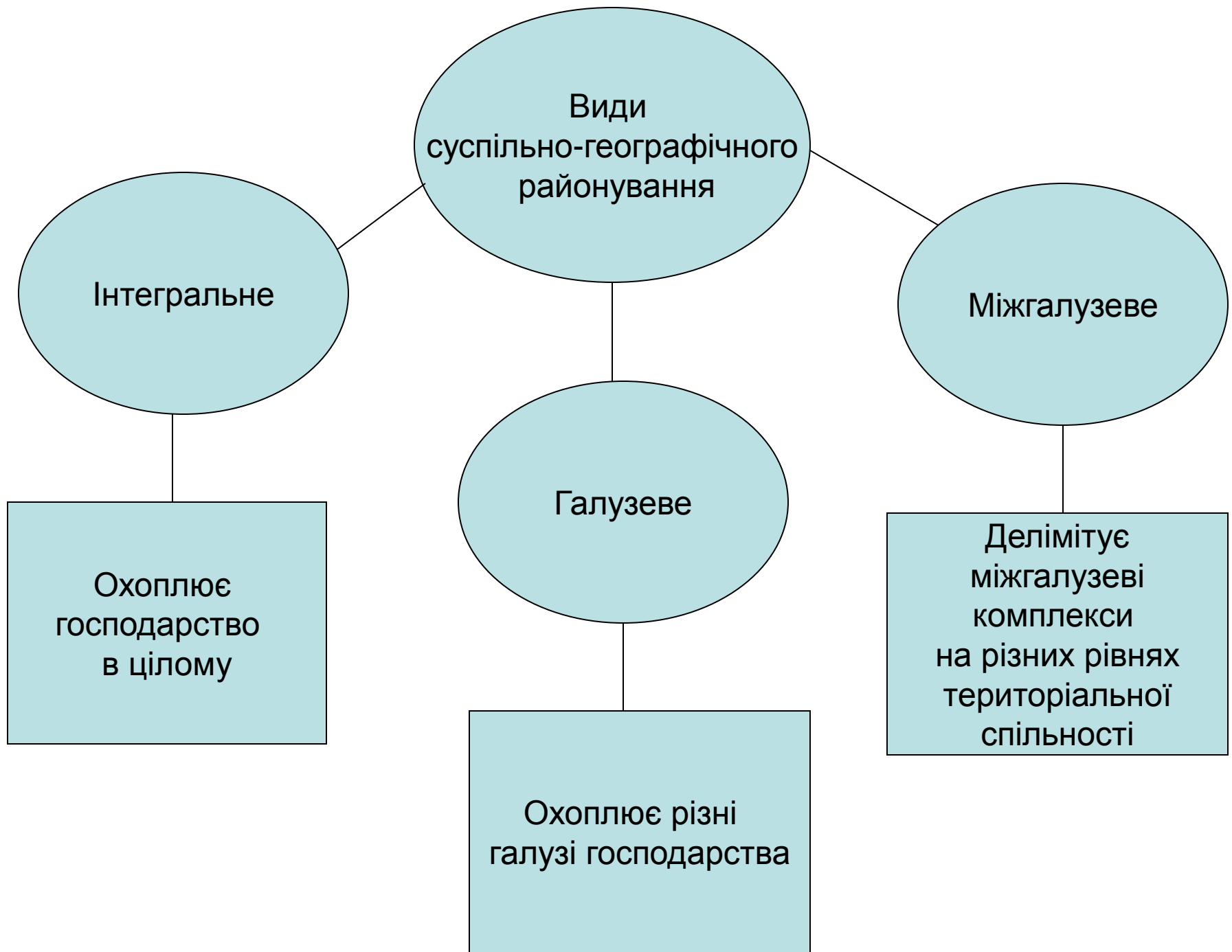
Значення районування

Науково-пізнавальне значення

1. Виявлення законів та закономірностей
2. Оптимізація географічного поділу праці
3. Встановлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків
4. Суспільно-географічне пізнання держави

Практичне значення

1. Виявлення територіальних диспропорцій
2. Виявлення територіальних тенденцій розвитку районів
3. Підвищення ефективності їх спеціалізації
4. Забезпечення територіального прогнозування
5. Територіальне планування

Таксономічні рівні районування:

Макрорайонування

Макрорайонування - поділ території країни на великі (основні) економічні райони

Мезорайонування

Мезорайонування - поділ великих економічних районів на підрайони, які одночасно є адміністративно-територіальними одиницями країни

Мікрорайонування

Мікрорайонування - поділ мезорайонів на найменші адміністративні одиниці - локальні територіальні утворення із суто місцевими економічними зв'язками

Принципи районування – це вихідні положення або правила поділу країни чи її регіонів на частини.

Основні принципи (за М.Д. Пістуном):

- Об'єктивна суспільна цілісність території, що базується на взаємопов'язаності всіх компонентів суспільства
- Перспективна діяльність людини
- Ефективна міжнародна спеціалізація
- Комплексно-пропорційний розвиток на основі внутрішніх зв'язків
- Соціальна та екологічна ефективність процесу життєдіяльності населення
- Єдність суспільно-географічного районування і політико-адміністративного устрою

Критерії районування (за М.Д. Пістуном)

- Наявність вузлової проблеми єдності природи, виробництва, волі людей
- Ефективність функціонування енерговиробничих циклів, їх просторова локалізація
- Урахування районоформуючого значення міст як ядер господарських центрів, вузлів та пунктів
- Рівень сформованості та інтенсивності зв'язків
- Ймовірність великих новобудов, експлуатації нових видів природних ресурсів, що зумовлюють формування нових локальних суспільно-географічних утворень
- Вплив історичних особливостей розвитку людської діяльності чи природних характеристик території
- Рівень життя населення.

Економічний район

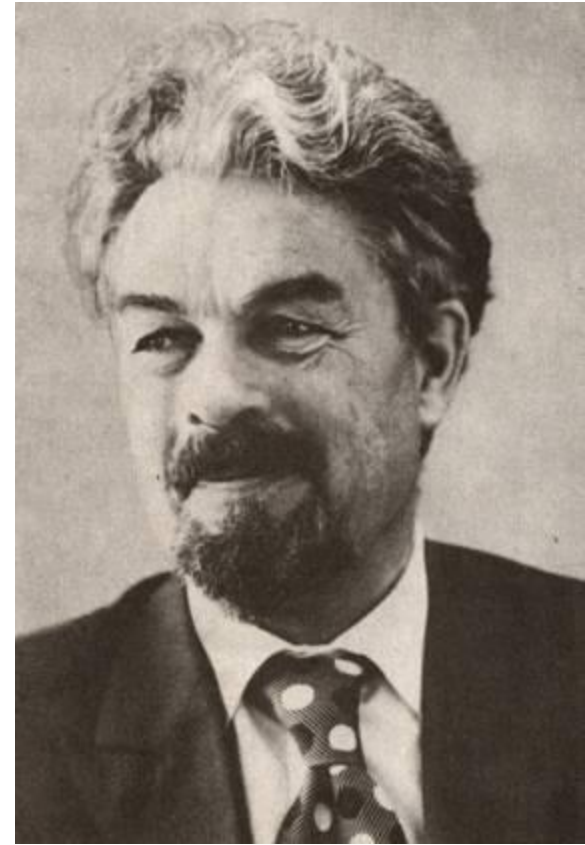
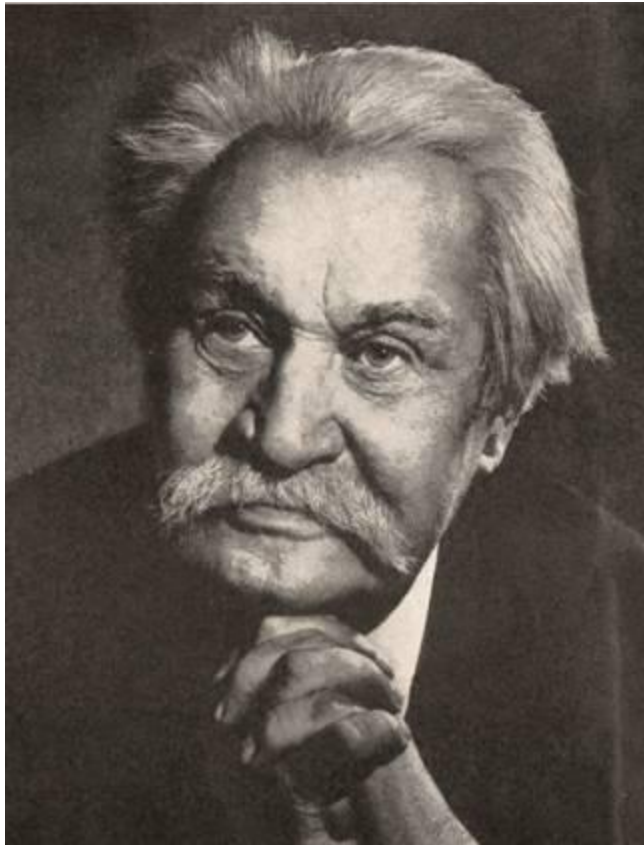
- Цілісна складна територіальна система продуктивних сил, яка виступає нерозривною ланкою, складовою частиною єдиного господарського комплексу країни і виконує певну функцію в рамках національного ринку (В.І. Лишиленко, 2009).
- Автор зазначає, що в Україні “...поки що офіційно не проведено економічне районування, а діє лише адміністративне районування, роль регіону відіграють області та райони” (Регіональна економіка: підручник. – К., 2009. – с. 311).

Основи економічного районування України

- Внаслідок географічного поділу праці та спеціалізації, які склалися історично, виділяються економічні райони.
- Існують різні підходи до проведення суспільно-географічного районування, виділення певних економічних районів, які включають окремі регіони (області) України через єдність природних, соціально-економічних, історичних тощо чинників.

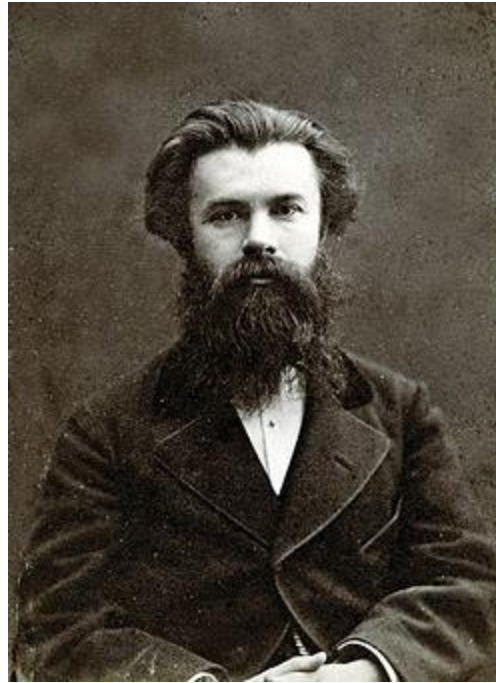
- **Економічний р-н** – це територіальна частина господарства країни, яка має виробничу спеціалізацію.
- **Економічне районування** – науково-обґрунтований поділ території на економічні райони.
- На формування економічних районів впливають різні **фактори**: природні, економічні та історичні.
- Основними серед них є **економічні**.

- Важливий внесок у теорію районування зробили М. Баранський, М. Колосовський, Ю. Саушкін.

Схеми регіоналізації України

1. 19-20 ст. Україну поділяли на 3 макрорегіони (М. Драгоманов, С. Рудницький, В. Садовський) – **Україна Лівобережна, Правобережна, Причорноморська** (історико-географічний принцип).

2. На початку 1950-х років К.Г. Воблий виділяв 5 економічних районів:

**Центральний,
Північно-Східний,
Південно-Західний,
Південний, Західний.**

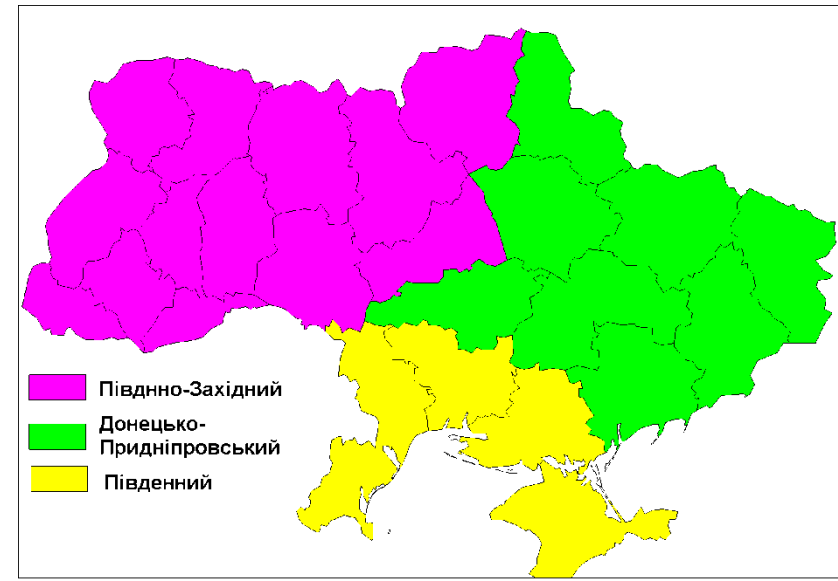
3. Наприкінці 1950-х років
О.Т. Діброва виділив 6
внутрішньореспублікансь-
ких районів: **Донбас,**
Промислове
Подніпров'я, Північно-
Східний, Центральний,
Західний,
Причорноморський
(в основі економічний
принцип).

4. У 1957-1965 рр. територія УРСР поділялась на 11, потім на 14, а наприкінці – на 7 економічних районів, якими керували ради народного господарства – раднаргоспи.

5. У 1961 р. була затверджена нова схема великих економічних районів СРСР, три з яких були на території України:

- **Донецько-Придніпровський**
- **Південно-Західний**
- **Південний.**

6. На поч. 1980-х р. Інститут географії НАН України (О.М. Маринич) розробив схему природно-господарської регіоналізації країни: **Західне Полісся, Українські Карпати, Київське Придніпров'я, Лівобережне Придніпров'я, Промислове Придніпров'я, Донбас, Українське Причорномор'я, Крим.**

7 До 1991 р. Україну поділяли на 3 економічні райони, у складі яких розглядали підрайони:

1. **Південно-Західний** (41,1% території):

- ***Карпатський підрайон*** – Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області.
- ***Подільський підрайон*** – Вінницька, Тернопільська, Хмельницька області.
- ***Волинський підрайон (Західно-Поліський)*** – Волинська, Житомирська, Рівненська області.
- ***Київський (Центрально-Український)*** підрайон – Київська, Черкаська, Кіровоградська, Чернігівська області.

2. Донецько-Придніпровський район

(40% території):

- *Північно-Східний підрайон* – Полтавська, Сумська, Харківська область.
- *Донбас* – Донецька, Луганська область.
- *Придніпровський підрайон* – Дніпропетровська, Запорізька область

3. Південний район (18% території) –

АР Крим, Одеська, Миколаївська, Херсонська область.

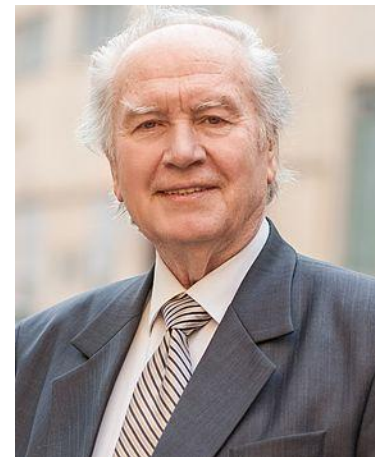

В. Поповкін “Регіонально-цілісний підхід в економіці”

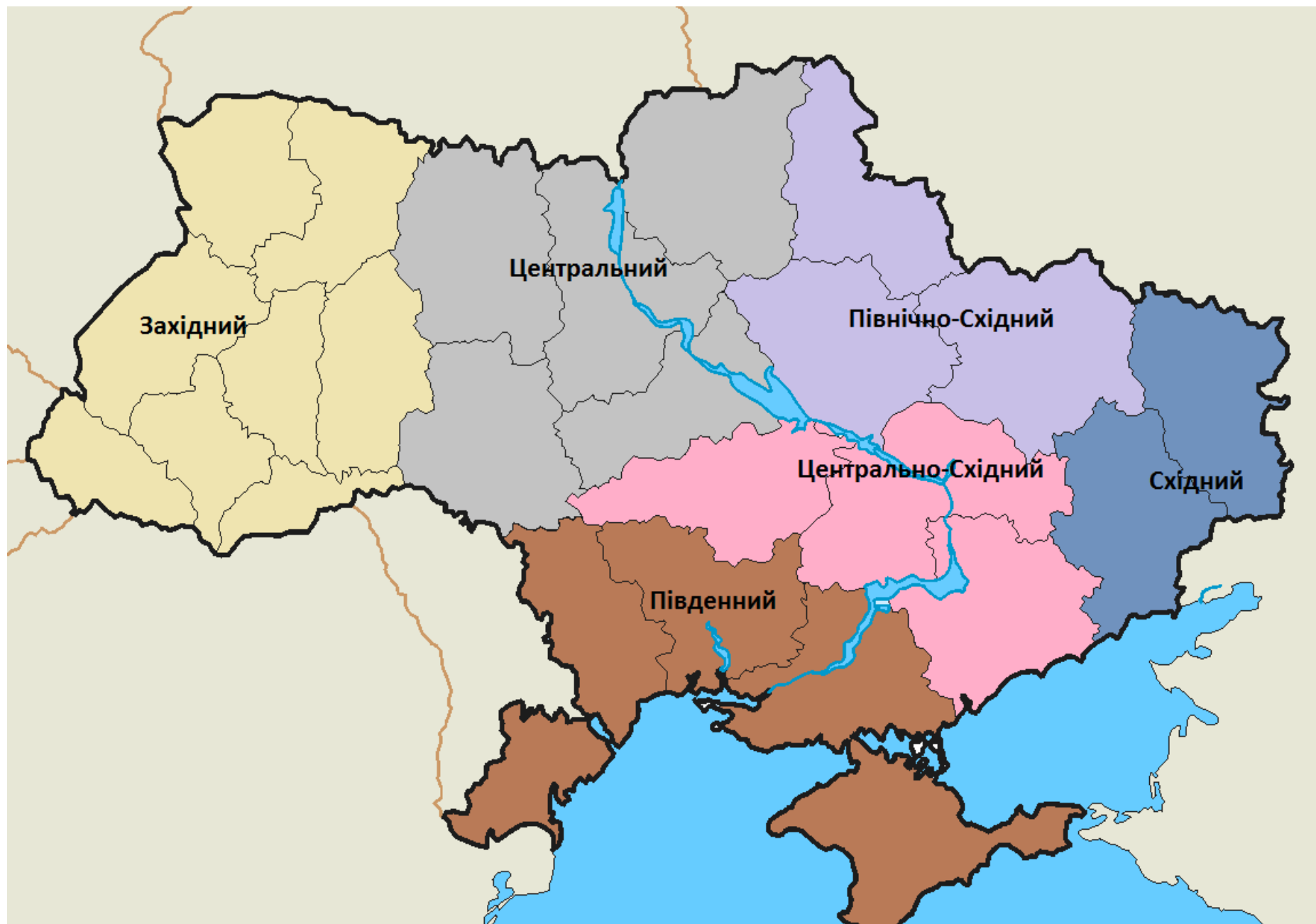
1. **Центральноукраїнський**: Київській, Чернігівська, Житомирська, Черкаська, Кіровоградська
2. **Донбас і Нижнє Подніпров'я**: Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Запорізька області
3. **Слобідська Україна**: Харківська, Полтавська, Сумська
4. **Причорноморський**: АР Крим, Одеська, Миколаївська, Херсонська області.
5. **Захоукраїнський**: Рівненська, Волинська, Вінницька, Хмельницька, Тернопільська, Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька області.

О.І. Шаблій (1994 р.) 6 соціально-економічних районів:

- **Західний** – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Чернівецька, Тернопільська, Хмельницька області.
- **Центральний** - Вінницька, Житомирська, Київська, Черкаська, Чернігівська області.
- **Північно-Східний** - Полтавська, Сумська, Харківська області.
- **Східний** - Донецька, Луганська області.
- **Центрально-Східний** - Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області.
- **Південний** - АР Крим, Одеська, Миколаївська, Херсонська області.

Особливості регіоналізації за Шаблієм:

- Кожен район має соціально-економічне ядро та регіональну столицю;
- Своя регіональна територіальна соціально-економічна система;
- Своя спеціалізація;
- Регіони є інтегративними соціально-економічними ланками економіки;
- Регіони виконують певні загальнодержавні функції у виробництві товарів і послуг.

- Академіки **М.І. Долішній та М.М. Паламарчук** – 6 соціально-економічний макрорайонів:
- **Західний** – центр Львів - Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Чернівецька, Тернопільська, області.
- **Центральний** – Київ - Вінницька, Хмельницька, Житомирська, Київська, Черкаська, Чернігівська області.
- **Донецький** – Донецьк - Донецька, Луганська області.
- **Придніпровський** – Дніпропетровськ - Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області.
- **Харківський** – Харків - Полтавська, Сумська, Харківська області.
- **Причорноморський** – Одеса - АР Крим, Одеська, Миколаївська, Херсонська області.

В 1997 р. КабМіном України розроблений проект Концепції державної регіональної економічної політики:

1. **Донецький** - Донецька, Луганська області
2. **Придніпровський** - Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська область.
3. **Східний** - Полтавська, Сумська, Харківська області.
4. **Центральний** - Київська, Черкаська області.
5. **Подільський** - Вінницька, Тернопільська, Хмельницька області.
6. **Поліський** - Волинська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська області.
7. **Південний** - АР Крим, Одеська, Миколаївська, Херсонська область
8. **Карпатський** - Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька область.

План ЕГХ економічного району

1. Загальні відомості та склад території.
2. ЕГП (економіко-географічне положення).
3. Оцінка природних умов і ресурсів.
4. Характеристика населення.
5. Загальна характеристика господарства:
 - а) промисловість;
 - б) с/г;
 - в) транспорт
 - г) галузі невиробничої сфери - освіта, культура, торгівля.
6. Територіальні відмінності розвитку господарства.
7. Економічні зв'язки.
8. Найбільші міста та економічні вузли.
9. Проблеми і перспективи розвитку.